

GŁAGOLICKIE FRAGMENTY CHORWACKIEGO PSAŁTERZA Z JAZU

Moshé ALTBAUER, Jerusalem

Głagolickie fragmenty chorwackiego Psalterza w Archiwum JAZU: 21/b, 38/k, 67¹, przede wszystkim prawie kompletny Psalterz z głagolickiego rękopisu III c 12, folio 1r—35v (70 stron, po dwie kolumny w każdej stronie, 42 wiersze w każdej kolumnie) mogą służyć jako uzupełnienie dotychczasowych wydań głagolickich psalterzy chorwackich J. Vajsa² i J. Hamma.³ One mogą też wzbogacić naszą wiedzę o głagolicy chorwackiej i o tradycji przekładowej psalterzy chorwackich i to w zależności od pierwowzorów »wschodnich« czy »zachodnich«.

Odkładając na przyszłość — z obiektywnych powodów — opracowanie całego materiału, udostępnionego mi łaskawie przez dyrek-

¹ Vj. Štefanić, *Glagoljski rukopisi Jugoslavenske akademije*, I dio, Zagreb 1969, 95, 83, 116. Pierwszy fragment: ostatki kilku stron, z których niewiele można wysnuć dla porównawczej analizy tekstologicznej, ciekawy dla dopisku na jednej stronie: *Poklonio Mate Volarić kapelan u Nevolji na Pagu*. Drugi zawiera dwa ostatki stron, z których jedna ma ciągły tekst i może przydać się przy analizie pisma i wariantów tekstu. Trzeci pomniejszy fragment (67) daje do naszej dyspozycji niepełną stronę (zawierającą Ps. LXV:13 — LXVI i LXVII:1—6) z napisem w alfabecie łańskim z datą: 1507; strona zawiera dwie kolumny pisma po 25 wierszy, to jest mniej niż pierwotna długość strony; inna strona tego fragmentu jest prawie nieczytelna.

² Vajsa J., *Psalterium palaeoslovenicum croatico-glagoliticum. Textum glagoliticum e codicibus Pragensi et Parisiensi litteris cyrillicis exscriptum annotationibus variis lectionibus reliquorum codicum glossario instruxit...* Tomus I: Textus, Annotationes, Tabulae, Pragae 1916.

³ Hamma J., *Psalterium Vindobonense. Der Kommentierte glagolitische Psalter der Österreichischen Nationalbibliothek*. Wien 1967. (Österreichische Akademie d. Wissenschaften, Philosophisch-Historische Klasse. Schriften der Balkankommission, Linguistische Abteilung XIX).

cję JAZU, za co serdecznie dziękuję, pragnę na podstawie obszernej, porównawczej analizy jednego rozdziału psalmów z omawianego rękopisu wykazać wartość dowodową tego zabytku, pod względem paleograficznym i pod względem tekstologicznym.

Wybrany przeze mnie stosunkowo niewielki rozmiarem rozdział XXXVIII (14 wersetów w 39 wierszach — f. 9r, col 2, 32—42 i f. 9v, col. 1, 1—28) z jednej strony potwierdza wywody, do których doszedł prof. Hamm — któremu poświęcam swój przyczynek z wyrazami poważania i przyjaźni — we wstępie do *Psalterium Vindobonense*, w zakresie paleografii, ortografii, użycia skrótów i ligatur, inicjałów i zagadnień tekstologicznych, a z drugiej strony uzupełnia te wywody niektórymi szczegółami, jak również wnosi dodatkowe elementy do badań nad psalterzami chorwackimi.

1. W przeciwieństwie do Psalterza Wiedeńskiego jest psalterz z rękopisu III c 12 JAZU psalterzem »prostym«, to jest bez komentarzy. Brakuje w nim niekanonicznego rozdziału CLI (»psalm kromě čísla«), który znajduje się w *Ps. Vin.* i w większości psalterzy południowo i wschodniosłowiańskich. Natomiast między poszczególnymi rozdziałami psalmów mieszczą się niekiedy fragmenty modlitw, częściowo opartych na tekstach psalmowych — por. f. 9r, col. 2, wiersze 25—31 i f. 9v, col. 2, 42 i jeden wyraz poza ramą stałej kolumny (»*Da ne sagrěšu ezikom' moimъ*«).

2. Inaczej niż w *Ps. Vin.* i we wszystkich znanych mi wersjach południowosłowiańskich i wschodniosłowiańskich, bezpośrednio po rozdziale CL następuje w omawianym Psalterzu *Hymnum Optimum*: »*Tebe g(ospod)i h(va)limъ*« (f. 35r, col., 13—42 i f. 35v, col. 1, 1—16). W pozostałej części f. 35v mieszczą się również *Confiteor*: »*Isp(o)-vēmъ se tebě g(ospod)i êko razgněva se zělo n(a) me*« f. 35v, col. 2, 6—31) i początek z *Canticum* (modlitwa Manassija: »*Azъ rěhъ v' visotě d'ni*« aż do wyrazów *êko plat'no dě-*«, col. 2, 32—42). Czy f. 36r z rękopisu III c 12 zawiera dalszy ciąg *Modlitwy Manassija* i inne *Cantica*, na to nie mogę odpowiedzieć, gdyż na razie nie dysponuję innymi zdjęciami z tego rękopisu. W każdym razie umieszczenie »*Te Deum laudamus*« i »*Confiteor*« w omawianym Psalterzu świadczą o »zachodniej« proveniencji tego Psalterza. Zaznaczę dla przykładu, że w tak zwanym Psalterzu z Cambridge⁴ (je-

⁴ Wildhagen K., *Der Cambridger Psalter. Zum ersten Male herausgegeben mit besonderer Berücksichtigung des Lateinischen Textes. Darmstadt 1964* (jest to fotograficzna odbitka I. wydania, Hamburg 1910), str. 398—400.

dynastowieczny psalterz łaciński z tłumaczeniem angielskim, typu »*Psalterium Romanum*«⁵) również mieści się »*Te Deum*«.

3. Głagolica omawianego rękopisu jest bardzo podobna do głagolicy *Ps. Vin.* (przedstawionej w tablicach załączonych do wydania Hamma), może nieco mniej uncjalna i więcej »kanciasta«, natomiast pismo fragmentu 67 różni się od pisma III c 12 i pisma *Ps. Vin.*

4. Spośród charakterystycznych dla głagolicy chorwackiej skrótów znajdujemy w rozdziale XXXVIII następujące: *n(a) me*, *bl(a)gъ*, *sr(ъdъ)ce*, *gla(gola)hъ*, *g(ospod)i*, *d(ъ)ni*, *č(lově)kъ*, *d(u)šu*, *m(o)l(it)ъ* (?), *m(o)l(e)nie*, *o(tъ)ci*.

5. Oprócz 21 ligatur wynotowanych przez Vajsa z *Ps. Vin.*, a cytowanych we Wstępie Hamma (*op. cit.*, 14), znajdujemy na dwóch stronach f. 9r i 9v aż 16 dodatkowych ligatur (niektóre z nich notuje Hamm w uwagach do tekstu):

p + l w wyrazie *naplniše* (*Ps. XXXVII:8*).

p + l + t w wyrazie *v'plti* (*Ps. XXXVII:4*), *plti* (*ibid.*, 8).

p + v w wyrazach *upvaše* (*Ps. XXXVI:40*), *up'vahъ* (*Ps. XXXVII:16*).

t + l w wyrazach *sp(a)sit(e)lju* (*Ps. f. 9r, col. 2, 31*), *iz'bavit(e)lъ* (*Ps. XXXIX:18*).

h + o w wyrazach *hoždahъ* (*Ps. XXXVII:7*), *hoditъ* (*Ps. XXXVIII:7*).

v + d w wyrazie *pravdi* (*Ps. XXXVII:20*).

v + e w wyrazach *izvede* (*Ps. XXXIX:3*), *v'zveselet'* (*ibid.*, 17).

v + i w wyrazach *ledvie* (*Ps. XXXVII:8*), *podvižasta se* (*ibid.*, 17).

v + o w wyrazie *stvoril'* (*Ps. XXXIX:6*).

z + d w wyrazach *v'zdihanie* (*Ps. XXXVII:9, 10*), *v'zdajušte* (*ibid.*, 21), *v'zdoobra* (*ibid.*).

z + l w wyrazach *nezlobu* (*Ps. XXXVI:37*), *ozloblenъ* (*Ps. XXXVII:9*), *zla* (*ibid.*, 21).

z + v w wyrazie *vzvestihъ* (*Ps. XXXIX:6*).

z + ž w wyrazie *azže* (*Ps. XXXVI: 14*).

ž + d w wyrazach *hoždahъ* (*Ps. XXXVII:7*), *nuždahu se* (*ibid.*, 13).

⁵ Weber R. Dom, *Le Psautier Romain et les autres anciens Psautiers Latins. Collectanea Biblica Latina*, Vol. X, Roma 1953., str. XIV.

Nie można też pominąć nienotowanej u Vajsa, a tak charakterystycznej dla głągolicy ligatury *t + v*, najczęstszej spośród ligatur w *Psalterium Sinaiticum*⁶; na stronie 9r i 9v jest na to kilkanaście przykładów. To się odnosi — choć w nieco mniejszej mierze — do ligatury *v + t*. Opracowanie całego psalterza i pomniejszych fragmentów przyniesie zapewne więcej przykładów na inne ligatury, nienotowane u Vajsa.

6. Obok notowanych u Hamma inicjałów łacińskich (op. cit., 14) znajdujemy w Psalterzu z rękopisu III c 12 dodatkowe przykłady na inicjał łaciński *N* (f. 16r. col. 2; Ps. LXX), *T* (f. 9v. col. 1; Ps. XXXIX., f. 14v, Ps. LXIV, i f. 35r, col. 2, inicjał do hymnu »*Tebe, gospodi, hvalimъ*«). Notowany u Hamma inicjał łaciński *B* występuje 3 razy w omawianym zabytku.

7. Szczególną wartość mają warianty leksykalne i tekstologiczne, wymienione w uwagach do transkrybowanego tekstu; pozwalają one — jeśli chodzi o uwagi 4b, 6c, 12c, — przeciwstawić omawiany psalterz i psalterze Lobkowicza i Paryski Psalterzowi Wiedeńskiemu. Rzecz jasna, jedynie analiza tekstologiczna całego Psalterza z rękopisu III c 12 JAZU i skrupulatne porównanie jego z innymi psalterzami głągoliczki redakcji chorwackiej wykażą, czy to przypuszczenie, oparte na analizie jednego rozdziału, można odnieść do całego Psalterza.

Psalm XXXVIII (numeracja wersetów, choć rozdział nie ma nagłówka, według przyjętej tradycji w psalterzach słowiańskich; ukośna kreska / oznacza koniec wiersza w oryginale).

2. Rěhъ shranu puti moe, da ne/ s'grěšu ezikomъ moimъ. Pol/ožihъ ustomъ moimъ hrani/lo. Egda v'stanetъ grěš/nikъ n(a) me. 3. Oně-měhъ i směrihъ/se i uml'čahъ ot bl(a)gъ. I/ bolěznъ moě obnov/i se. 4. Sъgrě se sr(ъdъ)ce mo/e vъ m(ъ)ně. I v poučeni moemъ raz/gorě se ognъ. 5. Gla(gola)hъ ezikomъ mo/imъ skaži mi g(ospod)i končinu moju. I/ čislo d(ъ)ni moiъ koliko estъ / da razuměju česo lišu se/azъ. 6. Se pediju iz'měreni pol/ožilъ esi d(ъ)ni moe. I uposta/sъ moě êko ničtože estъ predъ/ toboju. Obače vъsač's'ka suet/a vsakъ č(lově)kъ živi 7. Idě ubo ob/razomъ hoditъ č(lově)kъ. Obače v zu/e metet' se vsakъ č(lově)kъ. Skriva/etъ i ne věstъ komu s'biraetъ/ě. 8. I n(i)ne kto tr'pěnie moe ne g(ospod)ъ li/ upostasъ moě u tebe estъ. 9. Ot

⁶ Altbauer M., *Psalterium Sinaiticum. An 11th Century Glagolitic Manuscript from St. Catherine's Monastery, Mt. Sinai. The Macedonian Academy of Sciences and Arts. Skopje 1971, str. IX.*

v/sěhъ bezakoni moiĥъ izbavi m/e. Ponošenje bezumnomu dalъ/ esi. 10. Oněměhъ i ne otvr'zъ ustъ/moiĥ. Ęko ti stvori. 11. Otimi ot/ mene rani tvoe. Ot krěposti bo/ ruki tvoe azъ iskon'čah se. 12. Vъ/ obličeni i bezakoni pokazal'/ esi č(lově)ka. Istaělъ esi êko pau/činu d(u)šu ego. Obače v sue met/ete (!) se vsakъ č(lově)kъ. 13. Usliši g(ospod)i /m(o)l(ita)vъ moju i m(o)l(e)nie moe vnuši i s/l'zъ moiĥъ ne prem'l'či. Ęko prese/lnikъ azъ esmъ u tebe. I prišl'/cъ êkože vsi o(tъ)ci moi. 14. Oslab/i m(ъ)ně da počiju. Prězde neže/ otidu i k tomu ne budu.

Uwagi do tekstu

Dla analizy tekstu porównano wybrany rozdział z odpowiednim rozdziałem w następujących psalterzach:

Psalterz Synajski (w dalszym ciągu: Sin.),

Psalterz Pogodina (Pog.) i Boloński (Bol.) według wydania Jagicia.

Psalterz Lobkowicza (Lob.) i Paryski (Par.) według wydania Vajsa.

Psalterz Wiedeński (Vin.) według wydania Hamma.

Fragmenty Psalterza w Parimejniku Biblioteki Narodowej w Belgradzie (Bel.).

Psalterze cyrylickie redakcji *serbskiej* w rękopisach synajskich:

Rękopis słowiański nr. 7 (Sin.).

Rękopis słowiański nr. 8 (Sin. 8; jest to najstarszy, jak dotychczas wiadomo, psalterz redakcji serbskiej. Ukaże się wkrótce w druku z moim wstępem i aparatem naukowym⁷).

Rękopis słowiański nr. 9 (Sin. 9).

Psalterz Monachijski (Mon.; Bayerische Staatsbibliothek, Cod. Slav. no. 4).

Psalterz Bukareszteński (Buk.; Rękopis Słowiański no. 205 Biblioteki Rumuńskiej Akademii Nauk).

Psalterz Oksfordzki (Oks.; Bodleian Library, Oxford, Ms. e Musaio 184).

Psalterz Ochrydzki (Ochr.; Muzeum Ochrydzkie, Rękopis Słowiański no. 2).

Psalterz Tolstoja (Toł.) według wariantów w cytowanej wyżej edycji Jagicia.

Rękopis słowiański synajski nr. 6 (Sin. 6; zawiera on psalterz redakcji staroruskiej z XI wieku; jest to bezpośredni, dalszy ciąg fragmentu synajskiego /8 kart, 1r—8v/ wywiezionego przed wiekiem z biblioteki klasztoru św. Katarzyny na Synaju i znanego w slawistyce pod nazwą »Psalterz Byczkowa«.⁸

⁷ Altbauer M., Najstariji psaltir srpske redakcije. Naučni sastanak slavista u Vukove dane. Referati i Saopštenja 2. MSC Beograd, 11—19.

⁸ I. H. Tóth, 'Byčkovskaja Psaltir' XI v. in Monumenta Linguae Russicae Vetustae (Redigunt: V. V. Kolesov et E. H. Tóth). Acta Universitatis Szegediensis de Attila József Nominatae. Szeged 1972, 71—96 + 16 tablic.

W analizie nie uwzględniono wariantów wynikających z różnego rozwoju fonetycznego poszczególnych języków słowiańskich, jak kontynuanty prasłowiańskich **o* i **e*, mocnych jerów itd. Zwrócono jednak uwagę, na niektóre warianty morfologiczne, składniowe i wahania ortograficzne, jak *ě* || *e*, *u* || *ju*.

2a: *shranu* — Sin. *sъhranjō*; Pog., Bol. *sъhranę*; we wszystkich chorwackich i serbskich psalterzach, za wyjątkiem Lob. i Sin. 9: *-anjū*.

2b: *s'grěšu* — Sin., Pog. *sъgrěšajō*; Sin. 8, Mon., Buk., Ochr.: *sъgrěšaju*.

2c: *Egda v'stanetъ grěšnikъ* — Sin. 9, Mon., Oks., Ochr.: *egda vьstati grěšnomu*.

4a: *sъgrě se* — Bol. *sъgrěa sę*; Sin. 7, Sin. 8, Mon., Buk., Oks., Ochr.: *sъgrěja se*, Lob. *sъgre*.

4b: *razgorě se* — Sin. *raetъ sję* (emendacja Sewerjanowa: *ra-(že)etъ sję*; Pog., *razgorit*, Bol. *razgoritъ*; we wszystkich chorwackich (za wyjątkiem Lob. */razgore se/* i Par. */razgorě se/*) i serbskich psalterzach: *razgoritъ se*, *raz'gorit' se*, *razgorit'se* (Mon. *vъzgorit'se*); Sin. 6: *razgoritъ sja*; *razgoritъ se* także w fragmencie Ps. XXXVIII w Parimejniku (Bel.).

5a: *koliko* — Sin., Pog., Bol., Sin. 7, Sin. 9, Mon., Buk., Oks., Ochr., Sin. 6: *koe* albo *koie*.

6a: *upostasъ* — Sin. 9, Mon., Oks., Ochr.: *sъstavъ*.

6b: *ničtože* — Sin. *ničъže*; Sin. 8, Buk.: *ni vьčtože*; Mon.: *ni vьč'tože*.

6c: *upostasъ moê êko ničtože e stъ predъ toboju* — *estъ* znajduje się jedynie w Lob. i Par. (*estъ*), a nie występuje w żadnym z przytoczonych psalterzach. Występuje ten wyraz w kilku redakcjach t. zw. *Psalterium Romanum*,⁹ jak na przykład: »*et substantia mea tamquam nihil ante te est*«. Także w wersji św. Hieronima¹⁰ znajduje się ten czasownik, w nieco zmienionej formie: »*vita mea quasi non sit in conspectu tuo*«. Brak »*est*« w kilku psalterzach łacińskich typu »*Psalterium Gallicanum*«,¹¹ może pod wpływem Septuaginty: *καὶ ἡ ὑπόστασις μου ὡσεὶ οὐδὲν ἐνώπιόν σου*. Jest to n.b.

⁹ Weber. op. cit., str. 84, col. 1.

¹⁰ Cytuję według: Bossuet J, *Liber Psalmorum additis Canticis cum notis*, Venetiis MDCCXXXIII, 113, col. 1 (Versio S. Hieronymi).

¹¹ Weber, op. cit., str. 84, col. 2: w uwagach do wersetu 6.

dosłowne tłumaczenie oryginalnego tekstu hebrajskiego **וְהִלְדִּי כְאֵין נִגְדָה** (*whəheldī kə'ayīn negdeḡā*). *οὐθέν* jest kalką za *'ayīn*, które znaczy 'nihil' i 'nihil est', choć — rzecz jasna — nie ma w nim komponentu »est«. Pod wpływem Septuaginty brak »estb« w większości przekładów południowo i wchodniosłowiańskich.

7a: *obače v sue* — Pog., Tol.: *vъ bezdobъ*; Vin.: *bez' uma*.

7b: *metet' se vsakъ č(lově)kъ*. — w żadnym z wyżej cytowanych psalterzy nie ma dwóch ostatnich wyrazów: *vsakъ člověkъ*. Jest to zapewne dowolny dodatek tłumacza albo kopisty: aby ułatwić czytelnikowi lepsze zrozumienie tekstu, dodano równolegle do *hoditъ člověkъ* — *metet' se člověkъ*. Należy jednak zauważyć, że ten dowolny dodatek ma swoje źródło w błędnym tłumaczeniu tej części wersetu w większości przekładów Psalterza. W oryginalnym tekście Psalmów czytamy **אֶל־הַבֵּל־יִהְיֶה־הֶבֶל** (*ak hebel yehemāyūn*), to znaczy — czasownik występuje w trzeciej osobie liczby mnogiej; ta sama forma w liczbie mnogiej występuje w Septuagincie: **πλήν μάτην ταρασσονται**, a tylko w Kodeksie Aleksandryjskim mamy liczbę pojedynczą: **ταράσσεται**. Liczba pojedyncza występuje w *Psalterium Romanum*: *conturbabitur*, natomiast w czterech rękopisach¹² *Psalterium Gallicanum* znajdujemy formę liczby mnogiej: *conturbantur*.¹³ Wersja w Kodeksie Aleksandryjskim i w niektórych przekładach »zachodnich« zapewne spowodowała, że w omawianych psalterzach słowiańskich występuje również forma 3. osoby liczby pojedynczej, co — jak przypuszczam — umożliwiło dodatek: *vsakъ člověkъ*.

7c: *skrivaetъ i ne vēstъ* — Pog., Sin. 6: *сѣбираетъ*; podobnież Sin. 7, Sin. 8 *сѣбираетъ*.

8a: *upostasъ moē* — Sin. 8, Sin. 9, Mon., Oks., Ochr.: *сѣставъ moi*.

9a: *Ponošenje bezumnomu dalъ esi* — we wszystkich innych przytoczonych psalterzach po *dalъ*: *miě* względnie *me* (w Bol. błędnie: *mi*).

¹² Weber, op. cit., *ibid.*, w uwagach do wersetu 7.

¹³ W wydaniu Psalterza łacińskiego z rękopisu 557 z klasztoru Monte Cassino (w *Collectanea Biblica Latina*, Vol. 1, Romae 1912) notuje wydawca, Amelli D. A. M, w uwadze do »*tamen sine causa turbatur*« (str. 28) wariant: »*turbantur*«.

10a: *Otvr'zъ* — Sin., Pog., Bol. *otvrěsъ*; Par., Vin. *otvrěsъ*; Lob. *otvrěstъ* (!, tak w wydaniu Vajsa); Sin. 7, Sin. 8, Sin. 9, Buk., Mon., Oks., Ochr.: *otvrъzohъ*; Toł. *otvrězъ*, Sin. 6 *otъvъrzohtъ*.

12a: *въ obličienii* — podobnie Pog., Lob., Par., Buk., Sin. 9, Mon., Ochr.; w innych: *locativus pluralis*.

12b: *istaělъ* — Sin., Pog., Bol., Lob., Vin., Sin. 7, Sin. 8, Toł.: *istailъ* względnie *istailъ*; Par., Sin. 9, Buk., Mon., Oks.: *istajalъ*; Ochr. *istalъ* (!).

12c: *obače v sue metete* (!, zamiast *metet' se vsakъ č(lově)kъ*) — *metetъ se* występuje jedynie w psalterzach Lob. i Par. Brak tego wyrazu we wszystkich innych porównywanych psalterzach słowiańskich. Źródłem »*metetъ se*« w naszym psalterzu, Lob. i Par. są teksty psalterzy »zachodnich«, jak na przykład niektóre redakcje *Psalterium Gallicanum*:¹⁴ »*vane conturbatur*« etc., redakcje *Psalterium Mozarabicum*: »*uane conturuabitur*«, wersja Wulgaty: »*verumtamen vane conturbatur omnis homo*«. Nie występuje *conturbatur* w wersji św Hieronima,¹⁵ a to zapewne pod wpływem oryginalnego tekstu hebrajskiego: אֵךְ הַבֶּל כּוֹל-אָדָם ('ak ḥeḇel kol-'ādām). Grecki odpowiednik *conturbatur* — ταρασσεται — występuje jedynie w Kodeksie B (= *Codex Vaticanus*), zaś nie występuje w kodeksach S (= *Codex Sinaiticus*) i A (= *Codex Alexandrinus*). Tu znowu należy zaznaczyć, że zależność Psalterza z rękopisu III c 12 od zachodnich psalterzy będzie można ustalić po zabadaniu całego tekstu. Nowsze przekłady katolickie idą za pierwowzorem hebrajskim, jak na przykład, chorwacki przekład (Stvarnost HKD Sv. Ćirila i Metoda, Zagreb, 1968): »tek dašak je svaki čovjek« i polska Biblia Tysiąclecia (Pallotinum, Poznań 1965): »Tchnieniem tylko jest każdy człowiek«.

13a: *m(o)l(ita)vъ* (?) — to samo w psalterzach Lob., Par., i Vin. (Hamm rozwiązuje skrót: *m(o)l(ita)vъ*). A może to: *molitvu*, t. z. znak *ъ* został użyty za końcową, samogłoskę, *u*, podobnie do: *vkupъ* zamiast *vъ kupě* (Ps. XXXVI:38, f. 9r, col. 1, 13). Jak wiadomo, we wszystkich innych cytowanych psalterzach: *molitvō* względnie *molitvu*.

14a: *oslabi m(ъ)ně* — podobnie Lob. (*mně*) i Par. (*m'ně*); we wszystkich innych porównywanych psalterzach: *mi* (Ochr. skrót: *m*).

¹⁴ Weber, op. cit., 85, col. 2 w uwadze do wersetu 12.

¹⁵ Bossuet, op. cit., 113, col. 1: »*verumtamen vanitas omnis homo*.«

14b: *prěžde neže* — podobnież Lob. i Par. (Vajs transkrybuje: *prěće, neže*); Vin. *prie daže ne*; we wszystkich innych porównywalnych tekstach: *prěžde daže ne*; Sin. 6 — wariant fonetyczny: *preže daže ne*.

Rezultat analizy niewielkiego rozdziału jest bardzo zachęcający dla dalszych badań nad omawianym zabytkiem. Spodziewam się, że w niedalekiej przyszłości uda mi się zwolnić celem zakończenia pracy nad nim, co — jak się rzekło — może wzbogacić w pewnej mierze naszą wiedzę o gładolicy chorwackiej i o różnych aspektach słowiańskich przekładów Psalterza.

S a ž e t a k

GLAGOLJSKI FRAGMENTI HRVATSKOG PSALTIRA IZ JAZU

Autor analizira ps. XXXVIII (masoretski XXXIX) iz hrvatskoglagoljskog psaltira u rukopisu JAZU III c 12 i zaključuje da između njega i Frašćićeva (bečkog) psaltira (izd. prof. Hamm) postoje tekstološke razlike. Npr. u stih. 6: *upostasъ moê êko ničtože estъ predъ toboju*, 7: *metet' se vsakъ člo- v ěkъ* i 12: *O ba č e v sue metete* (! umjesto *metet'*) *se vsakъ člověkъ*. Š o se tiče primjera iz stiha 6. i 12. Lobkowiczova i Pariškog (Code slave 11) psaltira (izdao J. Vajs), oni su identični s psaltirom iz rukopisa JAZU III c 12, ali tekstološka varijanta u 7. stihu slobodan je dodatak prevoditelja ili pisara i ne nalazi se ni u jednom od 15 uspoređenih južno i zapadnoslavenskih psaltira. Samo savjesno uspoređivanje čitava spomenutog psaltira s drugim glagoljskih psaltirima hrvatske redakcije (kao i ostalih redakcija) odredit će njegovu provenijenciju i njegovo mjesto među drugim prijevodima slavenskih psaltira.